

กลวิธีทางภาษาที่ถ่ายทอดชุดความคิดในวาทกรรมการเมือง ในบทละครเรื่อง “เส้นลองจิจูดที่ 180 องศาลากผ่านเรา”

Linguistic Techniques which Convey Sets of Ideas in the Politic Discourse
in Drama Script “180 Degree Longitude Passes Through Us”

เอกชัย แสงโสดา¹ / สุนทรี โชติติติก²

Ekkachai Sangsoda¹ / Suntaree Chotidilok²

^{1,2} คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม 73000, ประเทศไทย

^{1,2} Faculty of Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

Corresponding author Email: sangsoda_e@silpakorn.edu

Received: Sep 6, 2024

Revised: Oct 6, 2024

Accepted: Oct 10 2024

Abstract

This article aimed to study the linguistic techniques which convey sets of ideas in the politic discourse in drama script “180 Degree Longitude Passes Through Us” which was broadcast in 2022 on Channel One31 and the website movie.trueid.net with a total of 8 episodes using a 3D framework following the critical discourse analysis approach to study conversations and lectures. The findings revealed that the screenwriter used a total of 9 linguistic techniques, including choice of word, figure of speech, blame, repeated pattern, modality, interdiscursivity, comparison, parody and satire, and intertextuality conveying 3 sets of ideas, including 1. liberalism and human equality, 2. political ideas are normal in life, and 3. power in the education system. Each set of ideas had a back-and-forth debate between the ruling party and the opposition. It can be seen that the playwright intended to show the viewers as discourse consumers that politics permeated into their daily lives and was influenced by society and culture occurring at that time. In addition, the drama script also cultivated people’s ideas to interpret the use of power as the characters did.

Key words: Linguistic Techniques, TV Drama Script, Political Discourse

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ถ่ายทอดชุดความคิดในวาทกรรมการเมือง ในบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” ซึ่งออกอากาศเมื่อปี 2565 ทางช่อง one31 และ เว็บไซต์ movie.trueid.net จำนวนทั้งสิ้น 8 ตอน โดยใช้กรอบ 3 มิติ ตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ในการศึกษาบทสนทนาและบทบรรยาย ผลการวิจัยพบว่าผู้เขียนบทละครใช้กลวิธีทางภาษาทั้งหมด 9 รูปแบบ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้โวหารภาพพจน์ การกล่าวคำทวน การซ้ำกระสวนประโยค การแสดงทัศนภาวะ การใช้สวาทกรรม การใช้การเปรียบเทียบ การล้อเลียนและเสียดสีและการใช้สัทพยางค์ ถ่ายทอดชุดความคิด จำนวน 3 ชุดความคิด ประกอบด้วย 1) ชุดความคิดเสรีนิยมและความเท่าเทียมของมนุษย์ 2) ชุดความคิดการเมืองเป็นเรื่องปกติในชีวิต และ 3) ชุดความคิดอำนาจในระบบการศึกษา แต่ละชุดความคิดมีการปะทะโต้แย้งไปมาระหว่างฝ่ายผู้ครองอำนาจนำและฝ่ายต่อต้าน จะเห็นได้ว่าผู้เขียนบทละครมุ่งเสนอให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรมเห็นว่าการเมืองได้แทรกซึมเข้าไปในชีวิตประจำวันของพวกเขา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น นอกจากนี้บทละครยังปลูกฝังความคิดของผู้คนให้ตีความการใช้อำนาจอย่างที่ตัวละครมอง

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา บทละครโทรทัศน์ วาทกรรมการเมือง

บทนำ

การศึกษาวาทกรรมการเมืองในภาษา มีเป้าหมายเพื่อเผยให้เห็นการใช้อำนาจและการกระทำต่อผู้ไร้อำนาจ โดยเฉพาะการศึกษาในวรรณกรรมนั้นวาทกรรมการเมืองมักสะท้อนวิถีชีวิต สภาพสังคม และปัญหาที่เต็มไปด้วยความแร้นแค้น ความยากลำบากและการเอารัดเอาเปรียบ (Kaencandra & Rawiwan, 2022, p.182) นอกจากนี้วาทกรรมการเมืองยังมีลักษณะของการช่วงชิงเพื่อนิยามความหมายของสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ระหว่างผู้ครองอำนาจและผู้ไร้อำนาจ ผ่านชุดความคิดต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงหรือยึดตรึงความคิดของผู้คนในสังคม (Thammachot, 2010) ซึ่งสอดคล้องกับนิยามการเมือง ดังที่ Samudavanija (1980) กล่าวว่า การเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันกันเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ในการแบ่งปันคุณค่าที่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ละครโทรทัศน์ถือเป็นวรรณกรรมร่วมสมัยประเภทหนึ่ง บทโทรทัศน์บางเรื่องดัดแปลงมาจากวรรณกรรม (adaptation) บางเรื่องเขียนขึ้นใหม่ (originality) (Sungchai, 2009) ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าเป็นพื้นที่ในการช่วงชิงวาทกรรมการเมือง ดังที่ Hinwiman (2002, p.190) กล่าวถึงกลไกการขับเคลื่อนอำนาจทางสังคมผ่านละครโทรทัศน์ไว้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะหากมองผ่านมุมมองของนักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) ละครโทรทัศน์ถือเป็นพื้นที่แห่งการช่วงชิงอำนาจ ซึ่งเกิดขึ้นต่อเนื่องวันต่อวันและเป็นประจำ (everyday life) ละครจึงมิใช่แค่ความบันเทิงหากแต่ยังคุกรุ่นไปด้วยสงครามแห่งการแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดของสังคม สอดคล้องกับที่ Gramsci (as cited in Kaewthep, 1998, p.101) ได้กล่าวถึงสงครามยึดพื้นที่ทางความคิด หรือ war of position ว่าเป็นสงครามที่ไม่ได้ใช้อาวุธเข้าประหัตประหาร หรือไม่ได้ใช้กฎหมายในการปราบปรามให้อินยอม หากมุ่งเป้าไปที่ชุดความคิดของผู้คนในสังคมผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นอยู่ในชีวิตประจำวัน

ละครเรื่อง “เส้นลองจิจูดที่ 180 องศาผ่านเรา” เป็นละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศในปี 2565 ทางช่อง one31 และทางเว็บไซต์ movie.trueid.net หลังจากผู้วิจัยชมละครแล้วพบว่า ตัวละคร 3 ตัวหลัก ประกอบด้วย *ศศิวิมล* ผู้เป็นแม่ที่ต้องการครอบครองลูกชายทั้งร่างกายและความคิด *แวง* ลูกชายที่ต้องการเป็นตัวเองและหลุดออกจากพันธนาการทางความคิดของศศิวิมลผู้เป็นแม่ และ *อินทอรุ* ผู้กุมความลับอันร้ายฉานของสองแม่ลูก ต่างช่วงชิงอำนาจเพื่อนิยามความหมายของชีวิตและความเป็นไปของสังคมแตกต่างกัน ทั้งยังพบอำนาจทางสังคมที่กระทำต่อตัวละครทั้งสาม ละครเรื่องดังกล่าวกำกับและเขียนบทโดยพรรณศักดิ์ สุขี ตัวบทละครใช้กลวิธีทางภาษาที่สื่อชุดความคิดวาทกรรมทางการเมืองไว้อย่างน่าสนใจ เช่น การใช้โวหารภาพพจน์ ด้วยสัญลักษณ์สื่อถึงกานินิยามและถกเถียงเรื่องเพศในมุมมองที่ต่างกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- แวง: แล้วอาอินทอรุคิดว่าความรักเป็นการเมืองไหม
 อินทอรุ: เป็นสิ แวงละ
 แวง: ไม่อะ ความรักเป็นเรื่องของคนสองคน
 อินทอรุ: แต่ในความเป็นจริง ความรักมักไม่ใช่แค่เรื่องของคนสองคน
 แวง: แล้วอย่างนั้นจะเรียกว่าความรักได้ไงละอะ
 อินทอรุ: อะ ต่อให้เป็นเรื่องของคนสองคน แวงลองดูนี่สิแล้วบอกว่าเห็นอะไร
 (ตะเกียบที่วางขนานกัน)
 แวง: เส้นสองเส้น แม้จะสีต่างกันแต่เป็นเส้นตรง
 อินทอรุ: และเป็นเส้นขนานที่ไม่มีวันบรรจบ
 แวง: เส้นขนานสองเส้นที่ไม่มีวันบรรจบ แต่พอมันอยู่ด้วยกัน มันก็ใช้ประโยชน์ได้
มากกว่าเวลานอนอยู่ข้างเดียว ผมได้ก่คะแนนครีบาจารย์บทเรียนเรื่องปรัชญา
จากตะเกียบ

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.6)

จากตัวอย่างดังกล่าวเสนอข้างต้น พบว่าผู้เขียนบทใช้ตะเกียบแทนความรักของชายรักชาย โดยอินทอรุเปรียบตะเกียบเป็นสัญลักษณ์แทนสรีระเพศชาย (เส้นสองเส้นแม้สีต่างกันแต่เป็นเส้นตรงเหมือนกัน) แสดงให้เห็นบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดบทบาททางเพศของชายหญิงเอาไว้อย่างเข้มแข็ง สะท้อนการเมืองเรื่องเพศที่ไม่อาจทำให้ความรักของชายรักชายบรรจบกันได้ (ตะเกียบที่วางเป็นเส้นขนาน) ขณะที่แวงแย้งว่าหากตะเกียบเมื่อมาอยู่รวมกันมันสร้างประโยชน์ได้มากกว่าอยู่ข้างเดียว ความคิดของแวงแสดงออกถึงจุดยืนทางเพศที่ต้องการต่อรองกับวาทกรรมเดิมของสังคม

จากตัวอย่างกลวิธีทางภาษาที่ปรากฏในบทสนทนาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นกลวิธีการสร้างชุดความคิดที่ทำให้คนดูละครเห็นภาพวิถีชีวิต สภาพสังคม และปัญหาที่เต็มไปด้วยความความไม่เท่าเทียมดังปรากฏในชีวิตประจำวันได้ชัดเจนมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องอธิบายด้วยถ้อยคำแบบตรงไปตรงมา แต่ถูกแฝงไปกับสัญลักษณ์ในบทละครอย่างแนบเนียน สะท้อนว่าผู้ใช้ภาษากำลังช่วงชิงพื้นที่ที่เพื่อนิยามความหมายของสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องซึ่งถือเป็นวาทกรรมการเมืองรูปแบบหนึ่ง

เหตุใดวาทกรรมในภาษาจึงน่าสนใจ? Machin and Mayr (2012 p.20) และ Charoensin-o-larn (2017 p.20) ชี้ให้เห็นว่า ภาษาจกทำหน้าที่ขบขันให้ชุดความคิดบางอย่างให้โดดเด่น หากแต่ก็กดทับซ่อนเร้นชุดความคิดบางอย่างไว้ หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างเลือนหายไปจากสังคม Fairclough จึงได้พยายามศึกษาความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและเป็นเหตุเป็นผลกันระหว่างวิถีปฏิบัติทาง

วาทกรรม เหตุการณ์ทางสังคมและตัวบท (ภาษา) ตามแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) หรือ CDA โดยอธิบายว่าเหตุการณ์ทางสังคมและตัวบทที่กำกับความหมายทางสังคมไว้นั้น ถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจในสังคม และอำนาจนำมาซึ่งความชอบธรรมในการกำหนดความผิดถูก ดีเลว ผู้มีอำนาจจึงพยายามรักษาและครองอำนาจด้วยการใช้ภาษากำกับชุดความคิดของผู้คนไว้ (Fairclough, 1995; Fairclough et al., 2011 as cited in Sroikudrua, 2015) ดังนั้นหากผู้เขียนบทละครมีอำนาจกำหนดความผิดถูกให้แก่คนในสังคมดังที่ Fairclough กล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจว่าบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” ได้กำหนดความคิดใดให้สังคมบ้าง

ทั้งนี้ จากการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิชาการไทยที่นำแนวคิดวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ไปใช้ในการวิจัยกลวิธีทางภาษาในสื่อมวลชนนั้น พบว่าวาทกรรมและชุดความคิดที่สื่อสารผ่านสื่อมวลชนต่างประกอบด้วยกลวิธีทางภาษาที่แยบยล ค่อย ๆ แทรกซึมส่งอิทธิพลไปยังคนในสังคมอย่างไม่รู้ตัว เช่นงานวิจัยของ Wongsakham & Pewporchai (2016) ที่ศึกษาภาษากับอุดมการณ์ในรายการ “เดินหน้าประเทศไทย” พบว่ากลวิธีทางภาษาที่ถูกผลิตขึ้นโดยรัฐบาลได้ถ่ายทอดความคิดไปยังประชาชน สอดคล้องกับงานศึกษาของ Bualar (2021) ซึ่งวิเคราะห์วาทกรรมในรายการ “ศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” พบว่า ผลการปฏิบัติงานของรัฐบาลเป็นไปเพื่อหวังสร้างภาพลักษณ์ที่ดี สร้างความน่าเชื่อถือโดยการอ้างถึงศาสตร์พระราชา

จากงานวิจัยตัวอย่างที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การศึกษา CDA ในสื่อโทรทัศน์ไทยนิยมศึกษาจากฝั่งอำนาจรัฐ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในครองสื่อโทรทัศน์และผลิตเนื้อหาส่งผ่านความคิดไปยังประชาชน ยังขาดงานวิจัยที่ศึกษาจากฝ่ายไร้อำนาจหรือผู้ถูกรองรับ ซึ่งปัจจุบันกลุ่มคนเหล่านี้สื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งถือเป็นสื่อใหม่หรือสื่อทางเลือกที่มีพลังในการต่อรองอำนาจ เป็นพื้นที่ทางสังคมหนึ่งที่รัฐไม่ใช่ผู้ผลิตเนื้อหา ซึ่งการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ก่อนหน้านี้ยังศึกษาอย่างจำกัด แต่การวิเคราะห์บทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” เป็นการศึกษาวาทกรรมในพื้นที่สื่อใหม่และอยู่ในรูปแบบละครซึ่งอาจพบประเด็นที่น่าสนใจมากกว่างานวิจัยที่ผ่านมา

นอกจากนี้ แม้งานวิชาการไทยที่ใช้แนวคิด CDA มุ่งศึกษากลวิธีทางภาษาเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการสร้างชุดความคิด หากมีจำนวนงานวิจัยไม่มากนักที่ศึกษาว่า แล้วชุดความคิดที่สื่อสารขึ้นเหล่านั้น เกิดขึ้นจากปริบททางสังคมวัฒนธรรมแบบใด ซึ่งเป็นการศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อทดสอบสมมติฐานตามแนวปรัชญาสังคมของ Van Dijk (2003) ที่มองว่าความคิดของสังคมมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาและในทางกลับกันภาษาก็ได้กำหนดความคิดของผู้คนในสังคมด้วย

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษากลวิธีทางภาษาที่สะท้อนชุดความคิดในวาทกรรมการเมืองที่ปรากฏในบทละคร “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” โดยใช้แนวทางวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อศึกษาว่าผู้เขียนบทละครเรื่องดังกล่าวใช้กลวิธีทางภาษาใดบ้าง สื่อถึงชุดความคิดในวาทกรรมการเมืองเรื่องใด มีการกระจายและตีความตัวบทอย่างไร เกี่ยวข้องอย่างไรกับปรัชญาสังคมเพื่อพิสูจน์แนวคิดของ Fairclough ตามที่กลุ่มนักวิชาการแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เชื่อว่าภาษาและสังคมมีอิทธิพลต่อกัน

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ถ่ายทอดชุดความคิดซึ่งปรากฏในวาทกรรมการเมือง ในบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา”

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์มองว่าวาทกรรมการเมืองเป็นวาทกรรมหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นในบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อศึกษาบริบททางสังคมกับทฤษฎีวาทกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทบทวนความคิดของ Fairclough (1995, p.56) ซึ่งเสนอ “กรอบมิติทั้งสามของวาทกรรม” อันประกอบด้วย **มิติที่ 1** ตัวบท (text) โดยใช้แนวคิดภาษาศาสตร์ในการศึกษารูปแบบทางภาษาในระดับต่าง ๆ ส่วน **มิติที่ 2** วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม (discourse practice) เป็นการศึกษาตัวบทในฐานะที่เป็นผลผลิตของกระบวนการผลิตและกระจายตัวบท การบริโภคและตีความตัวบท และ **มิติที่ 3** วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม (socio-cultural practice) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับบริบทสังคมวัฒนธรรม โดยผนวกเอาแนวคิดปรีชาสังคมของ Van Dijk (2003) เข้ามาศึกษาร่วมด้วย โดย Van Dijk อธิบายว่า

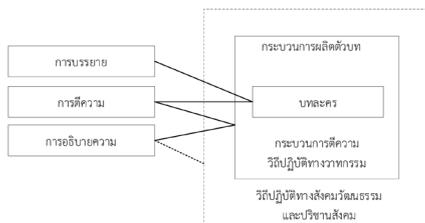
“...ทุกคนมีสิ่งควบคุมการผลิตและทำความเข้าใจวาทกรรมให้เหมาะสมกับบริบทนั้นหมายความว่า เราไม่ได้ใช้ข้อมูลทั้งหมดที่มีจากภาพในความคิด แต่เราเลือกเฉพาะข้อมูลที่สุดอดคล้องเหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ

จากข้อความแสดงให้เห็นว่าสื่อได้รับเอาอิทธิพลทางสังคมมาสร้างชุดความคิดผ่านภาษา และในขณะเดียวกันก็ได้ส่งต่อความคิดนั้นไปยังสังคมเพื่อกำกับความคิดของสังคมอีกครั้งด้วยคุณสมบัติการแพร่กระจายของสื่อ (on-air/share) ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงศึกษาให้เห็นถึงปรีชาสังคมตามแนวทางของ Van Dijk ซึ่งแตกต่างจากงานศึกษา CDA ในละครที่ผ่านมานิยามศึกษาเฉพาะกลวิธีทางภาษา

ผู้วิจัยได้นำกรอบมิติทั้งสามของ Fairclough และ Van Dijk มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมือง ในบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” เพื่อพิจารณาว่าวาทกรรมการเมืองนั้นได้ประกอบสร้างความชุดคิดในบริบทสังคมอย่างไร และสัมพันธ์กับสังคมอย่างไร ทั้งนี้บทความเรื่องนี้เป็นทฤษฎีวาทกรรมตามแนวภาษาศาสตร์ ดังนั้นผู้วิจัยมุ่งเสนอผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาของตัวบทเป็นสำคัญและจะอธิบายมิติด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมและปรีชาสังคม โดยสังเขปต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาตัวบท (textual analysis) จากบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” ซึ่งเป็นละครแนวมัลติเลเยอร์ดราม่า (multilayer drama) จากค่ายมิตีอาร์ทีมีเดีย (Miti Art Media) ออกอากาศทางช่อง one31 และทางเว็บไซต์ movie.trueid.net จำนวน 8 ตอน ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะบทสนทนาและบทบรรยาย โดยไม่ศึกษางานโปรดักชั่นอื่น ๆ เช่น การแสดง ดนตรี เพลงประกอบและองค์ประกอบภาพ ใช้แนวทางการศึกษาทฤษฎีวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ของ Fairclough โดยแบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ขั้นตอน ตามกรอบมิติทั้ง 3 ของวาทกรรม (The three dimensional framework) และผนวกเอาแนวคิดปรีชาสังคมของ Van Dijk (2003) เข้าไปในการอธิบายด้วย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกรอบการวิจัยตามแนวคิด ของ Fairclough (1995); Van Dijk (2003)

มิตที่ 1 ศึกษากลวิธีทางภาษาที่สะท้อนชุดความคิดในวาทกรรมการเมือง จากบทสนทนาและบทบรรยาย โดยใช้กรอบการศึกษาข้อความของ Angkapanichkit (2018) ซึ่งรวบรวมกลวิธีทางภาษาเอาไว้เพื่อเป็นกรอบการวิเคราะห์ภาษาย่างน่าสนใจ เช่น การใช้คำแสดงทรงสถานะ การใช้อุปลักษณ์ การใช้สัทบท การใช้บทประพันธ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การใช้วัจนกรรม การขยายความ การเลือกใช้ศัพท์ การประชดประชัน การใช้มูลบท เป็นต้น ทั้งนี้งานวิจัยนี้อาจพบกลวิธีทางภาษาตามที่ Angkapanichkit ได้เสนอแนะไว้หรืออาจพบกลวิธีทางภาษาในรูปแบบอื่น ๆ ซึ่งเป็นการต่อยอดกรอบแนวคิดการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาต่อไป

มิตที่ 2 ศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม ได้แก่ กระบวนการที่ก่อให้เกิดตัวบท วัตถุประสงค์ของผู้เขียนบท ความเป็นมาของผู้เขียนบท การกระจายตัวบท และกระบวนการตีความตัวบทของผู้บริโภคโดยอาศัยแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

มิตที่ 3 ศึกษาวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมและปรีชาณาสังคม ได้แก่ การกำกับทางสังคมที่มีผลต่อกระบวนการผลิตและการตีความวาทกรรมตลอดจนผลของวาทกรรมที่มีต่อสังคม ในงานวิจัยนี้วิถีปฏิบัติทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ปรีชาณาสังคมและวัฒนธรรม ปรีชาณาทงสังคม

เรียบเรียงและรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ จากนั้นสรุปผลการศึกษาทั้งชุดความคิดกลวิธีทางภาษา วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมและปรีชาณาสังคม และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีทางภาษาที่ถ่ายทอดชุดความคิดซึ่งปรากฏในวาทกรรมการเมือง ในบทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย ชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมืองผ่านกลวิธีทางภาษา วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมและปรีชาณาสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมืองผ่านกลวิธีทางภาษา

จากการศึกษาบทสนทนาและบทบรรยายในละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” พบว่า ผู้เขียนบทละครใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายในการถ่ายทอดชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรม

การเมือง จำนวน 3 ชุดความคิด ประกอบด้วย ชุดความคิดเสรีนิยมและความเท่าเทียมของมนุษย์ ชุดความคิดการเมืองเป็นเรื่องปกติในชีวิต และชุดความคิดอำนาจในระบบการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ชุดความคิดเสรีนิยมและความเท่าเทียมของมนุษย์

วาทกรรมการเมืองที่ผู้เขียนบทละครสร้างขึ้น มุ่งเสนอให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรม เห็นว่าไม่ใช่ทุกคนในสังคมจะมีเสรีภาพในการแสดงออกและเท่าเทียมกันตามอุดมคติ โดยบทละครได้สะท้อนชุดความคิดนี้ผ่าน 2 ฉันทะที่ปะทะกันอยู่ คือ มองว่าการไร้เสรีภาพและความไม่เท่าเทียมกันเป็นเรื่องปกติในสังคม กับการไร้เสรีภาพและความไม่เท่ากันของคนเป็นสิ่งที่ต้องตั้งคำถาม จึงไม่ควรจะมีใครถูกปิดกั้นและถูกลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ จากการศึกษาพบกลวิธีทางภาษาที่สื่อชุดความคิดเสรีนิยมและความเท่าเทียมของมนุษย์ ได้แก่ การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้โวหารภาพพจน์ การกล่าวต่ากัน การซ้ำกระสวนประโยค การแสดงทัศนภาวะ การใช้สทหาวกรรม ตัวอย่างเช่น

การเลือกใช้คำศัพท์ (choice of word) เป็นการเลือกใช้คำเพื่อเน้นย้ำทิศทางความคิดของผู้เขียน โดยเฉพาะในบริบทนี้คือการใช้คำศัพท์ที่ระบุสถานะและความสัมพันธ์ที่สื่อถึงความเท่าเทียมระหว่างบุคคล เช่น แวงเลือกใช้สรรพนามแทนตนเองว่า “เค้า” แทนคำว่า “ตัวเอง” และเรียกแม่ต่อบุคคลที่สามว่า “คุณศศิวิมล” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) *แวง: ชินให้ผมอยู่กับคุณศศิวิมลยี่สิบสี่ชั่วโมง ผมประสาทกินแน่
อินทวุฑ: ทำไมละ ดูเป็นแม่ลูกที่รักกันคือออก
แวง: เดี่ยวรัก เดี่ยวทะเลาะ บางทีผมกึ่งงนะ ผมมีแม่ มีที่สาว หรือมีน้องสาวกันแน่
(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.1)*

หรือตอนที่แวงขอโทษศศิวิมล เพราะรู้สึกที่ใช้คำพูดที่รุนแรงต่อผู้เป็นแม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (2) *แวง: เค้าขอโทษ ตัวเองยกโทษให้เค้านะ...
ศศิวิมล: ตัวเองไม่เคยภูมิใจในตัวเค้าเลยอ่า ตัวเองเสียใจมากใช้ไหม ที่เกิดเป็นลูกเค้าอะ
แวง: ไม่จริงเลย ฟังนะ ตัวเองเป็นแม่ที่ดีที่สุด เค้ารักและภูมิใจที่สุด ที่ตัวเองเป็นแม่ที่เข้มแข็ง เลี้ยงเค้ามาได้จนโตบ้านเนี่ย
ศศิวิมล: ตัวเองรู้ไหมว่าเค้าเสียใจแค่ไหน
แวง: เค้ารู้ เค้าผิด เค้าขอโทษนะ
(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.3)*

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการเลือกใช้คำศัพท์ “เค้า” และ “ตัวเอง” ให้ความรู้สึกของการเป็นเพื่อนมากกว่าความเป็นแม่ลูก คำเรียกดังกล่าวช่วยลดช่องว่างของอำนาจระหว่างแม่และลูก ขณะที่แวงและศศิวิมลอายุห่างกันราว 25-30 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่ห่างกันพอสมควร (ศศิวิมลแต่งงานกับสยามหลังจบปริญญาตรี) สะท้อนการเปิดกว้างทางความคิดของสมาชิกในครอบครัวปัจจุบัน ส่วนการเรียก “คุณศศิวิมล” ต่อบุคคลที่สามนั้น มีน้ำเสียงประชดประชันความเจ้าชู้ของศศิวิมล สื่อให้เห็นว่าแวงกลัววิพากษ์วิจารณ์ของตนเองต่อบุคคลที่สามและต่อหน้าแม่ของเขาเอง สะท้อนภาพสังคมปัจจุบันที่ยอมให้ผู้อ่อนอาวุโสกว่าพูดถึงแม่ในฐานะผู้อาวุโสกว่าในทางอื่นได้

การใช้โวหารภาพพจน์ (figure of speech) หรือการสร้างความหมายด้วยภาพในความคิด เช่น การใช้อุปมาในบทบรรยายของแนวว่าเขาสนิทกับแม่เหมือนเพื่อนเล่น (3) และศศิวิมลเองก็ชอบที่มีลูกเป็นเพื่อน (4) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (3) **นาง:** *คุณศศิวิมลแม่ผมเองครับ ไม่ต้องแปลกใจหรอกครับ ว่าทำไมผมกับแม่สนิทกันเหมือนเพื่อนเล่น ถึงแม้ว่าแม่จะส่งผลเข้าโรงเรียนประจำ ตั้งแต่พ่อไม่อยู่ แม่ก็อุทิศเสรีอาทิพย์ของแม่ให้เป็นของผมนคนเดียวเลยครับ...สำหรับผม แม่เป็นเพื่อนที่ดีครับ*

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.1)

หรือ การใช้อุปลักษณ์ โศกแทนแม่ยังกะที่สาวน้องชาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (4) **อินทวุฒ:** *โศกแทนแม่ยังกะที่สาวน้องชาย*
ศศิวิมล: *ใคร ๆ เขาก็คิดอย่างนั้น เขาไม่เรียกฉันว่าแม่ด้วยซ้ำนะ เรียกฉันว่าเค้ากับตัวเอง แต่ฉันก็ชอบนะ มีลูกเป็นเพื่อน ดีออก*
อินทวุฒ: *คุณแม่ยุคใหม่*

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.1)

มนทัศน์สังคมไทยในอดีตถือว่าแม่คือผู้ควรแก่การกราบไหว้บูชา แต่เมื่อปรับสังคมเปลี่ยนไป มโนทัศน์เกี่ยวกับแม่จึงเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น แม่ยุคใหม่คือผู้ก้าวทันกระแสโลกและตามค่านิยมของสังคมตลอดเวลา (Thiansawangchai & Noyjarean, 2023) หนึ่งในค่านิยมของสังคมยุคใหม่คือความเท่าเทียม จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้น จึงพบการใช้โวหารภาพพจน์สื่อความเท่าเทียมของแม่ลูก ซึ่งผู้เขียนบทละครเลือกใช้อุปมาโวหาร “แม่เหมือนเพื่อนเล่น” หรือ “มีลูกเป็นเพื่อน” และการใช้อุปลักษณ์ความเปรียบ “ยังกะที่สาวน้องชาย” แทนความเป็นแม่ลูก ให้ผู้บริโภควาทกรรมมองว่าสถานะของแม่กับควรถูกลดช่องว่างลง ภาพแม่ที่ใช้อ่านาจบังคับ ชมขู่ จึงแทนด้วยการเป็นเพื่อนเล่น เพื่อนที่ดีหรือที่สาวน้องชายแทน

การกล่าวตำหนิ (blame) หรือการกล่าวโทษผู้อื่น ในบทละครพบการกล่าวตำหนิด้วยคำว่า “เหยียด” โดยเฉพาะกรณีที่ตัวละครแฉว่าสิ่งที่คู่สนทนากะทำเป็นการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ เช่น ฉากที่ศศิวิมลจำลองละครเวทีเรื่องคุณหนูจูเลียให้ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงขณะสังสรรค์มีค่า โดยให้ตัวละครชายจูบเท้า เพื่อต้องการเอาชนะตัวละครชายที่มอบใจให้สาวใช้แทนที่จะเป็นเธอ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (5) **ศศิวิมล:** *ทีนี้ก็มีมาคุกเข่าตรงหน้าฉัน แล้วก็จูบเท้าฉันด้วย*

...

นาง: *แต่จูบเท้ามันมันเกินไป ทำเพื่ออะไร*

ศศิวิมล: *กันงอยากเอาชนะใจ ก็โอ้หมอนั้น อยากรจะมีแฟนเป็นผู้หญิงชั้นดีทำไมละ*

นาง: *เหยียดในเหยียด*

ศศิวิมล: *แหงก็แค่สวมบทบาท พ่อคนนี่เนี่ยนะเค้าซีเรียสเรื่องนี้มาก เรื่องศักดิ์ศรี ขนชั้นความเท่าเทียม ...*

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 2)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการกล่าวคำทวนซึ่งหน้าด้วยคำว่า “เหยียด” ซึ่งมาจากคำว่า “เหยียดหยาม” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายว่า ก. ดูหมิ่น แม้ม้าของ “เหยียดหยาม” คือ เหยียด ในบทละครตัวละครแวงใช้คำว่า “เหยียด” กับศศิวิมล เพื่อดำเนินการกระทำของศศิวิมลที่สั่งให้ตัวละครชายจูบเท้า สื่อความคิดให้ผู้บริโภคความทรงมรรษะวังคำพูดและการกระทำใด ๆ ที่เป็นการลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

การซ้ำกระสวนประโยค (repeated pattern) เป็นกลวิธีการเล่นคำเพื่อย้ำหรือเน้นความคิดบางอย่างให้เป็นระบบความหมาย จากกรวิเคราะห์พบว่าผู้เขียนบทละครใช้การซ้ำกระสวนประโยคในคำพูดของแวงหลายคำเพื่อย้ำถึงความคับแค้นใจต่อเหตุการณ์ที่คนรักถูกรังแกและแสดงความรู้สึกความสั่นไหวต่อความไม่เท่าเทียมของคนในสังคม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (6) แวง: แล้ววันหนึ่งมีเด็กมาใหม่ ย้ายมาเข้ากลางแอม...เขาผอมบาง ไม่แกร่งทั้งร่างกาย และจิตใจ เขาถูกรุ่นที่ รุ่นเดียวกัน แม้แต่รุ่นน้อง บูลลี...

...แต่ไอ้พวกที่เหลืรวมทั้งครูบางคนก็ได้แต่หัวเราะ เหมือนเป็นเรื่องตลกในโรงเรียนประจำ ปากก็บอกว่า “ไปแกล้งเค้าทำไม เค้าไม่มีพิษไม่มีภัย” ทุเรศสันดี ทำไมเหตุผลว่าฝ่ายที่ถูกรังแกไม่มีพิษไม่มีภัย ทั้งที่พวกที่ทำร้ายจิตใจเขานั้นและ มีพิษมีภัยซะยิ่งกว่าสัตว์ประเภไหนทั้งหมด

...ไม่ควรมีใครต้องพบเจอเหตุการณ์อย่างนี้ ไม่ควรมีใครจะต้องคงอยู่ในโลกที่คนไม่เท่ากัน ผมเลยเข้าไปหาเขา เอื่อเพื่อความเป็นมิตรให้กับเขา ผมเข้าใจด้วยความเห็นใจ บริสุทธิ์ใจ ส่วนไอ้พวกนั้นถึงไม่กล้าตอแย หรือพ่นวาจาพล่อย ๆ แต่ผมก็ได้จากสายตา ก่อนอึ้งเยาะและเสียดนินทา นั่นทำให้ผมเรียนรู้ว่า ไม่มีวัน ที่คนจะเป็นคนเท่ากัน...

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 5)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการใช้คำซ้ำกระสวนประโยค เพื่อย้ำความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ เช่น การถูกกระทำแบบซ้ำ ๆ จากคนอื่น ๆ ดังประโยค “เขาถูกรุ่นที่ รุ่นเดียวกัน แม้แต่รุ่นน้อง บูลลี...” หรือใช้ย้ำให้เห็นความอ่อนแอของการกระทำ เช่น คำว่า “ไม่มี กับ มี” ดังประโยค “ไปแกล้งเค้าทำไม เค้าไม่มีพิษไม่มีภัย ทุเรศสันดี ทำไมเหตุผลว่าฝ่ายที่ถูกรังแกไม่มีพิษไม่มีภัย ทั้งที่พวกที่ทำร้ายจิตใจเขานั้นและ มีพิษมีภัยซะยิ่งกว่าสัตว์ประเภไหนทั้งหมด” จากตัวอย่างดังที่กล่าวมานี้สื่อความคิดให้ผู้บริโภคความทรงมรรษะที่ผลิตโดยผู้เขียนบทละครต้องนึกคิดต่อการกระทำของตนที่มีต่อผู้ถูกรกระทำ ทั้งการกระทำต่อร่างกายผ่านการทำร้ายและกระทำต่อจิตใจผ่านคำพูด เพราะการกระทำเหล่านี้อาจสร้างบาดแผลต่อผู้ถูกรกระทำและคนที่รักไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

การแสดงทัศนภาวะ (modality) หรือการแสดงความคิดเห็นที่สื่อถึงอาการหรือภาวะที่ต้องปฏิบัติ เช่นในบทละครพบคำว่า “ต้อง” “ไม่ควร” หรือ “นอกจาก...แล้วยัง” ดังตัวละครแวงแสดงความคิดเห็นยังศศิวิมลที่ผลิตละครเพื่อฝันและไม่รับผิดชอบต่อเนื้อหา รวมถึงตำหนิศศิวิมลที่ถูกความฝันของเขา

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (7) *แวง:* ผมไม่ชอบตุลครใด ๆ ที่ทำให้เราเพื่อฝันอยู่กับที่
ศศิวิมล: เตี่ยนะ คุณแวง พูดอย่างกะคุณไม่มีความฝัน
แวง: มีฝันกับเพื่อฝันมันไม่เหมือนกัน มีความฝันเราก็ต้องตั้งใจไปถึง ไม่ใ้ชวนอยู่กับที่
ไม่มุ่งพออน (move on)
ศศิวิมล: เตี่ย บางทีคนตุลครเขาก็ไม่อยากมุ่งพออน จะให้มุ่งพออนไปไหน ไปชั่วโลกเหมือน
 ชั่วโลกได้อะไร นะ หรือ
แวง: แล้วก็ไม่ควรดูถูกความฝันของคนอื่นด้วย
ศศิวิมล: แล้วก็คุณดูถูกคนตุลครของฉันทละคะ คนตุลครต้องการความบันเทิงคะ
แวง: นอกจากจะไม่มุ่งพออนแล้วยังไม่รับคิดขออีก
 (180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 2)

หรือ แวงแสดงทัศนภาวะด้วยคำว่า “อย่า” ต่อประเด็นการใช้สรรพนามแทนสถานะของคนที่ไม่เท่าเทียมกัน

- (8) *แวง:* ภาษาไทยยากสุดก็ตรงสรรพนาม มีระดับภาษา
อินทวุฒ: ที่จริงก็มีแค่คุณกับผมก็น่าจะเพียงพอแล้วนะ สุภาพ ให้เกียรติ เท่าเทียม
แวง: แล้วว้ออินทวุฒคุณ ผม กับช่างคำ (คนงาน) ด้วยรีเปลา่ครั้บ
อินทวุฒ: เปล่า
แวง: ฉัน อย่าพูดคำว่าเท่าเทียม
 (180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 1)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการแสดงทัศนภาวะที่สื่อถึงความมุ่งมั่น เช่น ประโยคจากบทสนทนาบทแรก “มีความฝันเราก็ต้องตั้งใจไปถึงไม่ใ้ชวนอยู่กับที่ไม่มุ่งพออน” รวมถึงสื่อถึงการกล่าวตำหนิ “แล้วก็ไม่ควรดูถูกความฝันของคนอื่นด้วย” การแสดงทัศนภาวะดังตัวอย่างนี้ สื่อความคิดให้ ผู้บริโภควาทกรรมได้คิดก่อนกล่าวหาว่าความฝันของคนอื่นนั้นเป็นเรื่องไร้สาระและเป็นไปไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้พูดถูกอำนาจ ตัดสินความฝันของผู้อื่นว่าเช่นใดจึงจะเป็นไปได้หรือเป็นไปไม่ได้ โดยยกความฝันและความชอบของตนเองยิ่งใหญ่มากกว่า ส่วนประโยคในบทสนทนาที่สอง “ฉัน อย่าพูดคำว่าเท่าเทียม” สื่อความคิดให้เห็นว่า คำพูดตนเองและคู่สนทนาบางคำพูดแม้จะสื่อเจตนาสุภาพและให้เกียรติ แต่คนในสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมลำดับขั้นชั้น (hierarchy) กลับเลือกใช้สรรพนามตามสถานภาพทางสังคม เช่น นายจ้าง-ลูกจ้าง แม้ลูกจ้างจะมีวิถีชีวิตที่มากกว่าหากอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่านายจ้าง ผู้วิจัยมองว่า บทละครได้ชี้ให้เห็นตุลครพบความไม่เท่าเทียมกันของคนต่างสถานะผ่านการใช้สรรพนามซึ่งคนในสังคมมักมองเป็นเรื่องปกติให้กลายเป็นเรื่องที่ควรพิจารณา

การใช้สหาวาทกรรม (interdiscursivity) คือการใช้ถ้อยคำหรือแบบของกรพูดที่แสดงวงศัพท์ในชุดความคิดของวาทกรรมอื่น ๆ เป็นรูปแบบหนึ่งของสหบท (intertextuality) ถูกใช้เพื่อกล่าวถึงวาทกรรมก่อนหน้าซึ่งรองรับงำสังคมไว้ ผู้ใช้มักได้นำคำศัพท์ในวงศัพท์ดังกล่าวมานำเสนอและเรียบเรียงอยู่ในตัวบท

ของตอนอย่างแนบเนียน เรียงร้อยเป็นเรื่องเดียวกัน (Angkapanichkit, 2018, p.214) เช่น ศศิวิมลกล่าวถึง ชาวบ้านที่ข้ามสะพานเข้ามาในเขตบ้านของอินทурด้วยคำว่า “ชาวป่าชาวดอย” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (9) อินทูร: *ฝนไม่มีที่ท่าจะหยุดเลย*
 ศศิวิมล: *ช่างฝนปะไรไปลี้จะ อินทูรมีเรื่องอะไรที่จะต้องกังวลหรือจ๊ะ*
 อินทูร: *เราสร้างสะพานข้ามลำธารค้ำไว้ด้านโน้นนะ เอาไว้ให้ชาวบ้านจากหมู่บ้านเดินข้ามมาถนนใหญ่ได้สะดวกไม่ต้องข้ามเขา ยิ่งฝนตกอย่างนี้ข้างคองงานไม่ได้*
 ศศิวิมล: *อูย แล้วให้ชาวบ้านข้ามเข้ามาในเขตบ้านเธอเนี่ยหรือ หึ้ย ไปไว้ใจชาวป่าชาวดอย เต็มเวก่โดนฆ่าปาดคอเอาหรือกิน*
 อินทูร: *คนที่นั่นเขาซื่อจริงใจ ไม่มีพิษภัยหรอก*
 ศศิวิมล: *เชื่อได้ยังไง*
 แวง: *ไหนคุณศศิวิมลบอกว่าป็นเด็กค่ายอาสาเก่าไครรับ ทำไมดูถูกชาวบ้านแบบนี้*
 (180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.2)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการใช้สหาวาทกรรมที่สื่อถึงมายาคติ (myth) ที่มีต่อชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่ชาติพันธุ์ไทย เช่น คำว่า “ชาวป่าชาวดอย” ผู้วิจัยมองว่าผู้เขียนบทใช้วาทกรรมดังกล่าวให้เห็นว่าคนในสังคมยุคหนึ่งยึดโยงพฤติกรรมของชนกลุ่มน้อย แรงงานต่างด้าวหรือกลุ่มชาติพันธุ์ในป่าเขาเข้ากับพฤติกรรมที่พบเสมอในข่าวหนังสือพิมพ์ เช่น “มั้งค่ายา” “แรงงานต่างด้าวฆ่าปาดคอ นายจ้าง” (Krajaeun, 2020) สะท้อนความคิดของศศิวิมลซึ่งเป็นตัวแทนวัยกลางคนที่ได้รับอิทธิพลจากมายาคติดังกล่าว ทั้งนี้วาทกรรมชาวป่าชาวดอยได้ปะทะกับวาทกรรม “ค่ายอาสาพัฒนา” ซึ่งผู้เขียนบทนำมาใช้ตั้งคำถามผ่านความคิดของแวงว่า “ไหนคุณศศิวิมลบอกว่าป็นเด็กค่ายอาสาเก่าไครรับ ทำไมดูถูกชาวบ้านแบบนี้” ทั้งนี้การตั้งคำถามต่อวาทกรรม “ค่ายอาสาพัฒนา” ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Post Development ซึ่งใช้วิพากษ์การเมืองที่นำคำว่า “พัฒนา” มาใช้ เพื่อเป็นข้ออ้างในการเข้าไปดูกลืนผลประโยชน์ของบางประการในชนบทที่ถูกตีตราว่าด้อยพัฒนา กลายเป็นการผลิตซ้ำภาพลักษณ์ว่าคนในชนบทไร้อำนาจและต้องได้รับการพัฒนา ขณะที่อีกฝั่งถูกเชิดชูภาพลักษณ์ของผู้เข้าไปพัฒนาให้ดูดีทำให้เกิดความรู้สึกเหนื่อกว่า (Kanittakul, 2021) จากการใช้สหาวาทกรรมในตัวอย่างนี้ผู้วิจัยมองว่าผู้เขียนบทละครได้สื่อความคิดให้ผู้บริโภควาทกรรมมองว่าการมองคนไม่เท่ากันนั้นมีที่มาที่ไป โดยมากยึดโยงกับภาพที่สื่อดั้งเดิมสร้างขึ้น และการที่นักศึกษามหาวิทยาลัยทำกิจกรรมจิตอาสากับชาวบ้านไม่ได้ทำให้พวกเขาเข้าใจความแตกต่างหลากหลายของผู้คนอย่างแท้จริง แต่กลับเหยียดหยามเพียงเพราะเขาแตกต่างจากตน

1.2 ชุดความคิดการเมืองเป็นเรื่องปกติในชีวิต

วาทกรรมการเมืองที่ผู้เขียนบทละครสร้างขึ้น มุ่งเสนอให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรมเห็นว่าการเมืองและอำนาจไม่ได้เกิดจากผู้บริหารประเทศเท่านั้น หากยังปรากฏการเมืองและอำนาจในครอบครัวและทวิวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งพบเห็นได้ปกติในชีวิตประจำวันหากเราสังเกตและตั้งคำถามจากบทละครพบว่าแวงคือผู้ที่มีทั้งตั้งคำถามและต่อต้านอำนาจในชีวิตประจำวัน จากการศึกษาพบกลวิธีทางภาษา เช่น การใช้การเปรียบเทียบ การล้อเลียนและเสียดสี การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้สหบท ตัวอย่างเช่น

การใช้การเปรียบเทียบ (comparison) หรือการเปรียบเทียบ ให้เห็นภาพชัดเจนขึ้นว่าสิ่งนั้นเหมือนหรือไม่เหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น รัฐไม่ใช่ศิลปินนักร้องหรือคนดังที่ประชาชนต้องชื่นชม แต่ทุกการทำงานของรัฐบาลต้องตรวจสอบได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (10) แวง: ผมไม่คิดว่ารัฐ คือ ทีมฟุตบอล ที่เราเป็นสาวก แล้วเราจะต้องเชียร์ หรือชอบใคร แล้วทำตัวเป็นติ่งเกาหลี แต่การเมืองเป็นสิ่งที่เราต้องเปิดตา ควรตรวจสอบ ในฐานะประชาชน ไม่งั้นใครจะตรวจสอบแทนเรา

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 6)

หรือ อินทฐ์เปรียบการเมืองเป็นทุกอย่างในชีวิตประจำวัน

- (11) แวง: แล้วอาอินทฐ์คิดว่าการเมืองคืออะไร
อินทฐ์: การเมืองอยู่ในทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการงาน สังคมรอบตัว เพื่อนฝูง เงินกระเป๋า และก็ครอบครัว
แวง: ผมเห็นด้วยนะ ครอบครัวก็เป็นการเมือง

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.6)

จากตัวอย่างความเห็นแรกของแวง พบการใช้การเปรียบเทียบที่สื่อให้เห็นว่าการคลังโคโลรัฐบาลไม่ควรปฏิบัติเหมือนกับการคลังโคโลศิลปินเกาหลี หรือนักกีฬาที่ตนชื่นชอบซึ่งเราพร้อมจะให้การสนับสนุนและปกป้อง ตัวอย่างนี้ผู้วิจัยมองว่าผู้เขียนบทละครต้องการชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลอยู่ในฐานะผู้ใช้ภาชีในการบริหารประเทศ ประชาชนต้องคอยตั้งคำถามและคอยตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลที่กระทำต่อประเทศด้วย ขณะความเห็นที่สองอินทฐ์เปรียบว่าทุกอย่างที่พบเห็นในชีวิตประจำวันเป็นการเมืองนั้น ทำให้ผู้บริโภควาทกรรมรู้ตัวเองว่า นอกจากรัฐบาลแล้วทุกเรื่องล้วนเป็นการเมืองทั้งสิ้น เช่น การทำงาน สังคม เพื่อนฝูง เงินในกระเป๋า และที่ใกล้ตัวที่สุดคือ ครอบครัว เพราะสิ่งที่กล่าวมาล้วนประกอบด้วยผู้มีอำนาจและผู้ไร้อำนาจ ต่างต่อสู้ช่วงชิงอำนาจกันอยู่เสมอและทั้งหมดล้วนส่งผลกระทบต่อเราไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

การล้อเลียนและเสียดสี (parody and satire) เป็นกลวิธีทางภาษาที่ผู้ไร้อำนาจเลือกใช้หรือแสดงออกเพื่อผ่อนคลายความรุนแรงและลดการเผชิญหน้า ด้วยการทำให้ฝ่ายผู้ครองอำนาจนำดูตลกและไร้อำนาจ (Sombatpoonsiri, 2015) จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบว่าแวงเสียดสีชาวโทรทัศน์ว่าไม่ได้นำเสนอสิ่งที่ประชาชนอยากรู้ หรือ การล้อเลียนว่าคิวิมลเป็นรัฐบาล ขณะที่แวงยอมรับว่าตนเป็นฝ่ายค้าน โดยถามว่าอินทฐ์เลือกจะเป็นฝ่ายใด ขณะที่แวงหวังว่าอินทฐ์จะไม่เป็น สว. หรือ สมาชิกวุฒิสภา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (12) อินทฐ์: แล้วแวงออกไปไหนมาอะ
แวง: ออกไปหาสัญญาณอินเตอร์เน็ตมาครับ...อ๊พเทพข่าวสารบ้านเมืองล็กหนอย
อินทฐ์: เข้าไปดูข่าวทีวีในห้องนั่นก็ได้
แวง: ทีวีจะมีข่าวอะไร ข่าวที่เราต้องดู ไม่เคยมีอยู่ในข่าวทีวี...

...

แวง: *ผมเห็นด้วยนะ ครอบครัวยกเป็นการเมือง*

...

อินทฺู: *คุณศศิวิมลก็คือรัฐบาลแน่นอน*

แวง: *ส่วนผมก็ถือฝ่ายค้าน ว่าแต่อาจินทรละเป็นใคร*

อินทฺู: *แล้วคิดว่าอย่างอาน่าจะเป็นใคร*

แวง: *อาน่าอย่าให้เป็น สว. แล้วกันฮะ (อินทฺูและแวงหัวเราะพร้อมกัน)*

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.6)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบกลวิธีการล้อเลียนและเสียดสี เพื่อสื่อให้คนดูละครขบขันต่ออำนาจ เช่น อำนาจของรัฐในการกำกับดูแลสื่อมวลชน โดยเฉพาะข่าวในสื่อโทรทัศน์ซึ่งเป็นทรัพยากรของรัฐตามกฎหมาย รัฐมีอำนาจกำกับควบคุมเนื้อหาที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ เราจึงไม่อาจเห็นสื่อในกำกับรัฐนำเสนอเนื้อหาที่ขัดต่อแนวทางของรัฐบาล ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนอยากรู้นอกจากนี้ยังพบ “การล้อ” อำนาจในบ้านอย่างศศิวิมล ซึ่ง “เลียนแบบ” รัฐบาล ว่ามีความคล้ายคลึงกันในฐานะผู้ใช้อำนาจซึ่งประชาชนไม่อาจต่อรองได้ ขณะที่แวงเสียดสีว่าตนเป็นฝ่ายค้านซึ่งอยู่ในฐานะที่ไร้อำนาจต่อรอง ขณะที่แวงอาน่าว่าหากอินทฺูจะเป็นใครสักคนในแวดวงการเมืองตนขออย่าให้เป็น สว. ทั้งอินทฺูและแวงต่างขบขันหลังกล่าวคำว่า สว. จบ ทั้งนี้ในปีพ.ศ.2565 สว. เฉพาะกาล ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็น “ทนายท คสช.” (bbc.com, 2018) เนื่องจากรัฐบาลชุด คสช. (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ) เป็นผู้แต่งตั้ง โดยสื่อมวลชนคาดการณ์ว่ามีความเป็นไปได้ที่ สว.ชุดนี้จะสืบทอดอำนาจรัฐบาลชุดเดิม เนื่องจากการดำรงตำแหน่ง 5 ปีทำให้มีสิทธิ์ไหวตนายกรัฐมนตรีคนเดิมกลับมาเข้ารับตำแหน่งหลังพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา อดีตหัวหน้า คสช. และนายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง

การเลือกใช้คำศัพท์ (choice of word) เป็นการเลือกนิยามคนในสังคมตอบทบทาททางการเมือง เช่น “พลเมืองวางเฉย” และ “พลเมืองตื่นรู้” หรือ “ประชาชนเปิดตา” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (13) แวง: *...อาอินทฺูข่าวทีวีหรือฮะ*
 อินทฺู: *จะฟังดูแยะใหม่ ถ้าจะบอกว่าไม่ดูข่าวอะไรเลย*
 แวง: *พลเมืองวางเฉย*
 อินทฺู: *แวงละพลเมืองตื่นรู้*
 แวง: *เปล่า ประชาชนเปิดตา ผมบัญญัติศัพท์เอง*

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 6)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบกลวิธีการเลือกใช้คำศัพท์ สื่อให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรมสำรวจตนเองว่าเป็นคนกลุ่มใดตามนิยามที่ตัวละครแวงกล่าวถึง เช่น “พลเมืองวางเฉย” จากนิยามหมายถึงพลเมืองที่ไม่สนใจความเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่ “พลเมืองตื่นรู้” เป็นคำศัพท์ที่อินทฺูกำหนดขึ้นให้ความหมายตรงข้ามกับพลเมืองวางเฉย ซึ่งมีลักษณะตื่นตัวและติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่แวงนิยามตนเองว่าเป็น “ประชาชนเปิดตา” ผู้วิจยมองว่าผู้เขียนบทละครเจตนาเลือกใช้คำศัพท์ให้ความหมายตรงข้ามสื่อว่าไม่เที่ยงตนเองตื่นรู้ แต่ต้องใส่ใจติดตาม รับรู้ ตั้งคำถามและตรวจสอบบทบาทของตนเองและรัฐบาลด้วย

การใช้สหบท (intertextuality) เป็นลักษณะของตัวบทที่สื่อให้รู้ว่ามีความคิดอื่นหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อนแล้วปรากฏอยู่ด้วยและตัวบทปัจจุบันมีความสัมพันธ์กับความคิดอื่นหรือตัวบทอื่นที่มีอยู่ก่อน ซึ่งตัวอย่างต่อไปนี่ยกสหบทที่มีสถานการณ์ใกล้เคียงมาแสดงเป็นหลักฐานเพื่อสนับสนุนความคิดซึ่งอยู่ในรูปสหบทปรากฏรูป (manifestation intertextuality) (Angkapanichkit, 2018, p.213) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (14) **แนว:** ไอดอลของผมหรือ ครูสอนสังคมที่โรงเรียนเก่าผมนะะยะ
ศศิวิมล: แอบผิดหวังนะเนี่ย นึกว่าเค้าเสียอีก ไหนเล่ามาสิไอดอลยังไ
แนว: ครูไม่ได้สอนแคในตำราสังคม ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครองแต่ครูสอนให้เรารู้หาความรู้นอกตำรา ช่วงที่นักเรียนประท้วงเรื่อง ผอ. ทูจริต ครูคนอื่นหุบปากเงียบกันหมด มีแต่ครูคนนี้ที่แสดงให้เห็นว่า ยืนหยัดอยู่ข้างความถูกต้อง
ศศิวิมล: แต่แล้วเป็นไงอะ สุดท้ายก็แพ้ เพราะว่าพิสูจน์ไม่ได้ไม่ใช่หรือ
แนว: ใช่แพ้ แต่ยิ่งทำให้เรารู้ว่า มีอะไรที่เราต้องสู้มากมายนะเหลือเกิน
ศศิวิมล: จ้า พ่อเลียดนักรู้

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep.3)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบกลวิธีการใช้สหบท สื่อให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้อำนวยการ ครู และนักเรียน ที่ต่างช่วงชิงคำว่า “ความถูกต้อง” โดยมีคำที่อธิบายสหบทของอำนาจ เช่นคำว่า ประท้วง ทูจริต หุบปากเงียบ หยตยีน อยู่ข้างความถูกต้อง พ่ายแพ้ ต่่อสู้ ทั้งนี้จากสหบทตัวอย่างสื่อให้เห็นว่า ผู้อำนวยการโรงเรียนมีอำนาจเหนือครูและนักเรียน สุดท้ายไม่สามารถพิสูจน์ข้อกล่าวหาแต่กลับแสดงให้เห็นว่าผู้อำนวยการกลายเป็น “ผู้บริสุทธิ์” “กระทำถูกต้อง” ส่งผลให้ครูและนักเรียนที่ประท้วงกลายเป็น “ผู้แพ้”

1.3 ชุดความคิดอำนาจในระบบการศึกษา

ผู้เขียนบทละครได้สร้างวาทกรรมการเมือง โดยมุ่งเสนอให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรม เห็นว่าการเมืองแทรกซึมเข้าในทุกแวดวง ไม่เว้นแม้แต่แวดวงการศึกษา ทั้งนี้ไม่เพียงพบการใช้อำนาจคุกคาม ช่มชู้ และกดทับ (ดังตัวอย่างที่ 5) หากยังพบว่ามีการใช้อำนาจเพื่อปิดกั้นโอกาสนักเรียนและครูในการแสดงออก ลิดรอนเสรีภาพต่อการตั้งคำถามและการถกเถียงซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริง จากการศึกษาพบกลวิธีทางภาษา เช่น การใช้การเปรียบเทียบ การใช้สหบทวาทกรรม ตัวอย่างเช่น

การใช้การเปรียบเทียบ (comparison) เพื่อให้เห็นความเปรียบต่างด้านคุณค่าของสิ่งของสองสิ่ง ที่สังคมให้ความหมายและความสำคัญไม่เท่ากัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (15) **อินทุธ:** แนวชอบเขียนหนังสือใหม่...แนวช่างคิด มีความเป็นนักปรัชญา จะเป็นบล็อกเกอร์ก็ต้องอาศัยทักษะการเขียน การเล่าเรื่อง
แนว: ผมเคยชนะการเขียนเรียงความ...เรื่องการเดินทางข้ามผ่านเส้นแบ่งจุดที่ 180 องศา
อินทุธ: เส้นแบ่งเขตวัน แนวเคยข้ามมาแล้วหรือ
แนว: เปล่า ผมหมายถึงความขัดแย้งของคนสองฝ่ายในสังคม ฟังหนึ่งเป็นวันนี่แต่อีกฝั่งเป็นเมื่อวาน ทำไงเราจะก้าวข้ามผ่านเส้นแบ่งเขตวันได้

- อินทฺวฺ: อยากอ่านเรื่องความเรื่งนั้นจ้ัง ยังเก็บไว้ยู่ใหม่
 แวง: อาอินทฺรสนใจทรวงฮะ...ที่โรงเรียนไม่ค้่อยมีใครสนใจคนทีซนะประกวตเขียน
เรื่องความไม่เหมือนประกวตท่นยนต์หรือโครงการนวิทยาศาสตร์...ระบบการศึกษา
เลือกให้คู้คู้คู้กับค้่างอย่าง
 อินทฺวฺ: นี่ลิณะทีทำให้แวงไม่อยากเรียน
 แวง: อาอินทฺรทีไม่้อยากยู่ในระบบนี้
 อินทฺวฺ: แล้วคู้คู้คู้วิมลเคยอ่านเรื่องความเรื่งนั้นใหม่
 แวง: คู้คู้คู้วิมล ยู่คนละฝักของเส้นแบ่งเขตวันฮะ

(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 4)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์คำพูดของแวง พบกลวิธีการเปรียบเทียบคุณค่าระหว่างความรู้ทางสังคมศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ โดยชี้ให้เห็นว่าระบบการศึกษาไทยเลือกให้ความสำคัญกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากกว่าความรู้ทางสังคมศาสตร์หรือสหวิทยาการอื่น ๆ ทั้งนี้จากการตรวจสอบของผู้วิจัยพบว่า รัฐมีนโยบายการศึกษาที่ถ่วงดุลสู่โรงเรียนและครู ภายใต้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 (Ministry of Education, 2017) โดยเน้นขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้สะเต็มศึกษา (STEM Education) พัฒนาโรงเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนบุคลากรสายวิทยาศาสตร์ของประเทศ ผู้วิจัยมองว่า นโยบายดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนที่ไม่สนใจหรืออ่อนทักษะทางวิทยาศาสตร์ ถูกบังคับให้สนใจและไม่ได้รับการยอมรับ ทำให้นักเรียนบางคนหลุดออกจากระบบการศึกษาไป จากที่กล่าวมาสะท้อนว่าชุดความคิดการศึกษานั้นแท้จริงแล้วเป็นผลผลิตจากวาทกรรมและนโยบายทางการเมืองที่มีอิทธิพลส่งต่อมายังแวดวงการศึกษา

การใช้สหาวาทกรรม (interdiscursivity) คือการใช้ถ้อยคำหรือแบบของกรพูดที่แสดงงศัพทในชุดความคิดของวาทกรรมอื่น ๆ ถูกใช้เพื่อกล่าวถึงวาทกรรมก่อนหน้าซึ่งครอบงำสังคมไว้ (Angkapanichkit, 2018 p.214) เช่น อินทฺรพูดถึงตัวเขาเองทีเป็ระบบการศึกษาไทย จึงลาออกจากการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย ส่วนหนึ่งเกิดจากอำนาจอาจารย์ด้วยกันเอง ศคิวิมลจึงได้เชื่อมโยงพฤติกรรมดังกล่าวว่าคล้ายแวงซึ่งเป็น “กบฏสังคัม” ขณะทีแวงตอบด้ด้ด้วยการให้ความหมายของวาทกรรม ‘กบฏ’ เสียใหม่ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (16) *ศคิวิมล: เราได้ยินมาว่าอินทฺรเป็นอาจารย์สอนมหาวิทยาลัย*
อินทฺวฺ: เราลาออกแล้ว เป็ระบบนะ
ศคิวิมล: อ้าวทำไมละ หม่มพอกันเลยอาทหลาน นี่เงจะแวงอาอินทฺรทีตัวเองอยากเจอ
อินทฺวฺจะไม่มี คิงจะคู้กันถูกค้อน...อินทฺรจะเง นี่แวงเนี่ยะ เขาเป็นพวกกบฏสังคัม
เขาเป็นคนรุนใหม่
แวง: แตกบฏในความหมายของคู้คู้คู้วิมล คือ อะไรรู้ใหม่ค้รับ กบฏ คือ ใครก็ตามที
มีความเห็นแตกต่างจากคู้คู้คู้วิมล (แวงและศคิวิมลพูดพร้อมกันแล้วหัวเราะ)
 ...
ศคิวิมล: ...อินทฺรทีไม่่นาลาออกจากการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเลยนะะ เด็กรุนใหม่เนี่ยจะได้
มีอาจารย์อย่างอินทฺรค้อยก็ราบ

อินทพร: ไครว่าละ พวกอาจารย์เนี่ยเขาก็หัวเราะให้หัยเด็กด้วยซ้ำไป ทั้งที่เราอยู่เฉยๆ อะ
(180 Degree Longitude Passes Through Us, 2022, ep. 1)

จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นพบการใช้สวาทกรรมสื่อให้เห็นอำนาจของการกำหนดความหมาย เพื่อสร้างความเป็นอื่น (otherness) แก่ผู้เห็นต่าง เช่น คำว่า “กบฏ” ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เป็นได้ทั้งคำกริยาและคำนาม คำกริยาหมายถึง ประทุษร้ายต่อทาง อาณาจักร ส่วนคำนาม คือ การประทุษร้าย หรือผู้ประทุษร้ายต่อทางอาณาจักร ผู้ทรยศ หรืออาจใช้ “ซบถ” แทนได้ ในบทละครนี้ได้ใช้สวาทกรรมคำว่า “กบฏ” อีกครั้งหากนิยามให้เห็นที่มาว่าคำดังกล่าวมาจาก ผู้มีอำนาจ สอดคล้องกับที่ Dejabutr (2012) อธิบายว่า การนิยามคำว่า “กบฏ” มีเป้าหมายเพื่อจัดหมวดหมู่ ผู้คนออกเป็นฝักฝ่าย กลุ่มหนึ่งคือ “กบฏ” อีกกลุ่มคือ “ผู้จงรักภักดี” และประวัติศาสตร์มักเขียนให้กบฏ กลายเป็น “ผู้ร้ายที่มีก่อกวนวุ่นวาย” เสมอ

ขณะที่อินทพรนิยามวาทกรรมของคำว่า “ให้หัยเด็ก” คือการรู้ทันความต้องการของนักศึกษา แสดงความเข้าใจและจัดการความต่างของช่วงวัยด้วยวิธีการของตนเอง โดยไม่ใช้อำนาจข่มขู่กดทับ ซึ่งเขามองว่านั่นคือสิ่งที่ทำเป็นปกติและเป็นเรื่อง “เฉย” สำหรับเขา จากตัวอย่างที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นจะเห็นว่า วาทกรรม “การให้หัยเด็ก” เป็นวาทกรรมในแวดวงการศึกษา ซึ่งใช้แยกอาจารย์ที่กบฏต่อบรรทัดฐานการใช้ อำนาจในฐานะอาจารย์ว่าเป็นผู้ลดศักดิ์ศรีและลดช่องว่างของความเคารพ ทำให้อาจารย์กลายเป็นเพื่อนเล่น ของเด็กในสายตาของอาจารย์ยุคจารีต ส่งผลให้อาจารย์รุ่นใหม่ไม่สามารถอยู่ในระบบชั้นชนที่เข้มแข็งนั้นได้

2. วิถีปฏิบัติทางวาทกรรม

ด้านกระบวนการผลิตและกระจายตัวบท นั้น พบว่าชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมือง ในละครเรื่อง “เส้นล่องจิจุตที่ 180 องศาผ่านเรา” เผยแพร่ผ่านสื่อโทรทัศน์และออกอากาศผ่านสื่อ ออนไลน์ ซึ่งมุ่งเป้าไปยังคนดูละครกลุ่มเจนเนอร์เรชัน C หรือ Connector generation ที่ใช้สื่อใหม่ อันเป็น พื้นที่ที่คนดูละครสามารถเข้าชมได้ตลอดเวลา มีโอกาสเสพวาทกรรมอย่างต่อเนื่องซ้ำๆ ในสื่อหลากหลาย (multiplatform) สำหรับผู้ร่วมการสื่อสารนั้น พบว่าพรรณศักดิ์ สุชี ผู้เขียนบทละครและผู้กำกับ เป็นผู้มากประสบการณ์ ผลงานที่ผ่านมาของเขามีมิติที่ทำทนายชนของสังคมทั้งแง่ของการทำงานและ เนื้อหาของละคร เจตนาดีแม่และตั้งคำถามต่อวิถีของสังคมเสมอ (Jullapatra, 2013; sanook.com, 2008) ส่งผลให้ตัวบทละครที่ผู้วิจัยได้ศึกษามีกลิ่นอายของการวิพากษ์สังคมอยู่มาก

ด้านกระบวนการรับ พบว่าผู้เขียนบทละครเลือกช่องทางสื่อออนไลน์โดยไม่พึ่งพาสื่อหลักเพียง อย่างเดียว หากเน้นคนดูละครหลากหลายกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มคนเจนเนอร์เรชัน C ที่เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ตลอดเวลาโดยไม่คำนึงถึงช่วงวัย ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากจุดมุ่งหมาย พบว่าเป็นไปเพื่อให้เห็นคุณค่าของความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม ชี้ให้เห็นการใช้อำนาจในครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันแรกที่บ่ม เพาะชุดความคิด รวมถึงเสนอแนะแนวทางการจัดการความสัมพันธ์ และเคารพความแตกต่างหลากหลาย ของผู้คน ทั้งนี้ด้วยความที่ตัวบทเป็นละคร มีแนวโน้มว่าคนดูละครจะเฝ้ามองต่อการตั้งคำถาม หากสำหรับ นักวิชาการสายแฟงเฟิร์ส (Frankfurt school) แล้วกลับมองว่า สื่อบันเทิงถือเป็นกลไกหนึ่งในการสร้าง ถ้ายทอดและครอบงำทางความคิด (Kaewthep, 1998, p.36) ดังนั้น การตีความตัวบทละครเรื่อง “เส้นล่องจิจุตที่ 180 องศาผ่านเรา” จึงอาศัยความเป็นสื่อบันเทิงติดตั้งชุดความคิดบางประการอย่าง แนบเนียนลงไปด้วย ละครมีการสื่อชุดความคิดจากหลากหลายทิศทาง โดยไม่ได้ครอบงำหรือสื่อสารจาก

ฝ่ายอำนาจใดฝ่ายอำนาจหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่มีทิศทางทั้งจากอำนาจนำในบ้านอย่างตัวละครอย่างศรีวิมล จากผู้ต่อรองอำนาจนำอย่างแวง และจากผู้รวมขอมและพยายามเข้าใจทุกอำนาจอย่างอินทฐ

3. วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมและปรีชาสังคัม

จากการศึกษาชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมือง พบว่าบทละครได้รับ **อิทธิพลจากแนวคิดในกลุ่มเสรีนิยม** ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดทางการเมืองที่มีคติต่อต้านอำนาจนิยมและให้ความสำคัญกับการเป็นพลเมืองในระดับปัจเจกชน เน้นเรื่องสิทธิและเสรีภาพ โดยเชื่อว่าเสรีภาพเป็นคุณสมบัติที่ติดตัว พลเมืองจึงมีสิทธิเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันและควรตั้งคำถามต่ออำนาจที่กระทำต่อเรา (khammek & Promgird, 2022, p.82) บทละครเรื่อง “เส้นล่องจืดที่ 180 องศาผ่านเรา” ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดในกลุ่มเสรีนิยม เช่น **แนวคิดเจตจำนงเสรี** ซึ่งแนวคิดตัวละครที่มักแสดงให้เห็นว่าเขามีสิทธิในความคิดจิตใจ และร่างกายของตนเอง วิถีคตินี้สอดคล้องกับข้อถกเถียงที่ตั้งคำถามว่า “แท้จริงแล้วมนุษย์เป็นอิสระในการเลือกใช้ชีวิตหรือไม่ หรือแท้จริงแล้วมนุษย์ไม่มีอิสระในการเลือกใด ๆ เลย?” (Charoenwong & Chanrueang, 2020, p.67) แวงเชื่อว่า ชีวิต...ขีดเส้นเอง มนุษย์มีอิสระโดยสมบูรณ์ ไม่มีอะไรมากำหนดชีวิตมนุษย์ได้ ดังนั้นบทละครจึงสื่อถึงความถึงความมีอิสระระหว่างกันของคนโดยเฉพาะอิสระทางความคิด

นอกจากนี้ยังพบอิทธิพลจากแนวคิดการต่อต้านอำนาจนิยม สอดคล้องกับบทวิจารณ์ของ Thepnarintra (2015) ที่มองว่าระบบการศึกษาภายใต้โครงสร้างรัฐเป็นระบบที่ส่งเสริมอำนาจนิยมผ่านการขัดเกลา (socialization) ในกิจกรรมประจำวันของนักเรียนไทย (everyday life) ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงอุดมศึกษา ทั้งนี้ในบทละครพบการวิพากษ์และต่อต้านอำนาจนำในสถาบันการศึกษาจากกรณีตัวอย่างแวงเล่าถึงทักษะการใช้ภาษาไทยในระดับดีจนได้รับรางวัล แต่ความถนัดของเขากลับไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคนเก่งเท่าเพื่อนที่เก่งทักษะทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผลพวงจากการกำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้บางอย่างมีคุณค่าและกดบางอย่างให้ไร้คุณค่าในแวดวงการศึกษา นอกจากนี้ยัง**ประณามการกระทำที่สื่อถึงการคุกคามและลิดรอนสิทธิของผู้อื่น** ตัวบทสะท้อนให้เห็นว่า ผู้เขียนได้รับอิทธิพลทางความคิดจากแนวคิดแบบเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมของมนุษย์ สิ่งนี้มักปรากฏในบทของแวงซึ่งเป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ที่กำลังตั้งคำถามและวิพากษ์การใช้อำนาจ ดังปรากฏในชุดความคิดอำนาจในระบบการศึกษาที่ชี้ให้เห็นสังคมได้ถูกคิดว่าการดูถูกเหยียดหยามผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศแตกต่างจากเรา ซึ่งถูกมองเป็นเรื่องปกติในโรงเรียนนั้นไม่ควรเป็นเรื่องที่คนในสังคมจะเพิกเฉย

นอกจากนี้แนวคิดปรีชาสังคัมไม่เพียงอธิบายว่าตัวบทได้รับอิทธิพลใดจากสังคัม ในทางกลับกันยังชี้ให้เห็นว่าตัวบทยังส่งอิทธิพลต่อการกำหนดความคิด (cognitive) ให้ผู้คนในสังคัมด้วย เช่น พบว่าตัวบททำให้**คนดูละครเห็นอำนาจที่กระทำต่อสิทธิ โอกาสและความไม่เท่าเทียม** โดยเฉพาะอำนาจในสถาบันการศึกษา ซึ่งกระทำต่อร่างกายและจิตใจของผู้อยู่ใต้อำนาจ สิ่งนี้เป็นการติดตั้งความคิดกับทุกคนได้อย่างแยบคาย ส่งผลทำให้เราพบนักเรียนต่อต้านอำนาจนิยมในโรงเรียนดังปรากฏในพื้นที่ข่าวปัจจุบัน สะท้อนว่าพวกเขาต่างพยายามรื้อถอนอำนาจนิยมเหล่านั้น (Sibplang, 2020) เช่น ต่อต้านการทำโทษหรือขอเปลี่ยนแปลงระเบียบเครื่องแต่งกายและทรงผม เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ด้านกลวิธีทางภาษา จากการวิเคราะห์บทสนทนาและบทบรรยาย พบกลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย เช่น การเลือกใช้คำศัพท์ การใช้โวหารภาพพจน์ การกล่าวต่าหนี การซ้ำกระสวนประโยค การแสดงทัศนภาวะ การใช้สหพยางค์ การใช้การเปรียบเทียบ การล้อเลียนและเสียดสี การใช้สหพ **ด้านชุดความคิด** กลวิธีทางภาษาเหล่านั้นได้สื่อชุดความคิดที่ปรากฏในวาทกรรมการเมือง จำนวน 3 ชุดความคิด ประกอบด้วย 1) ชุดความคิดเสรีนิยมและความเท่าเทียมของมนุษย์ 2) ชุดความคิดการเมืองเป็นเรื่องปกติในชีวิต และ 3) ชุดความคิดการเมืองในระบบการศึกษา แต่ละชุดความคิดมีการปะทะโต้แย้งไปมาระหว่างฝ่ายผู้ครองอำนาจนำและฝ่ายต่อต้าน ดังนั้นในหนึ่งชุดความคิดจะพบความไม่ลงรอยตามความสัมพันธ์เชิงอำนาจ **ด้านวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม** มีการกระจายตัวบทไปยังคนดูละครผ่านทั้งพื้นที่สื่อมวลชนและสื่อใหม่ โดยผู้เขียนบทละครมุ่งเสนอให้คนดูละครในฐานะผู้บริโภควาทกรรมเห็นว่าการเมืองได้แทรกซึมเข้าไปทุกแวดวง ด้านปริชานสังคมและวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม พบว่าตัวบทละครได้รับอิทธิพลจากสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในขณะนั้น เช่น การเมือง การศึกษา ครอบครัว เพศวิถี ฯลฯ ขณะเดียวกันวาทกรรมการเมืองในละครยังย้อนกลับไปเปิดตั้งความคิดผู้คนที่มองอำนาจอย่างที่ว่าละครมองอีกด้วย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นจะเห็นได้ว่ากลวิธีทางภาษาที่ผู้เขียนบทละครเรื่อง “เส้นล่องจิจูที่ 180 องศาผ่านเรา” เลือกใช้นั้นนอกจากจะทำหน้าที่สร้างความบันเทิงให้แก่คนดูละครแล้วยังได้สร้างชุดความคิดผ่านวาทกรรมการเมืองแฝงนัยยะทางสังคมไปสู่คนดูละคร โดยคนดูละครอาจไม่รู้ได้เลยว่ากำลังซึมซับรับรู้ความคิดของสื่อมวลชน เนื่องจากกลไกของสื่อมวลชนได้เลือกใช้กลวิธีทางภาษาให้แนบเนียนไปกับบทละครอันละเมียดละมัย ซึ่งผู้คนที่ไว้วางใจและละเอียดที่จะตั้งคำถามเพราะสื่อบันเทิงมักถูกนิยามว่า “ไร้สาระ” หากทว่ามันกลับค่อย ๆ แทรกซึมชุดความคิดของสังคมจนนำไปสู่การครอบงำ ดังอุปมาของสำนักแฟงเฟิร์สที่มีต่อสื่อบันเทิงว่าเป็น “ยาพิษเคลือบน้ำตาล” (Kaewthep et al., 1998, p.36) เป็นไปตามสมมติฐานของ Fairclough ที่ว่า “ภาษาและสังคมมีอิทธิพลต่อกัน” ภาษาจึงเป็นทั้ง**ผลผลิตทางวาทกรรม** ซึ่งถูกหนดโดยความสัมพันธ์เชิงอำนาจและในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือในการผลิตและส่งต่อวาทกรรมด้วย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย นวัตกรรมและการสร้างสรรค์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ.2568

References

- Angkapanichkit, C. (2018). **Discourse analysis**. Bangkok: Thammasat University. (In Thai)
- Bualar, K. (2021). The Critical Discourse Analysis of “The King’s Philosophy for Sustainable Development” TV program. **Journal of Social Science. Mahamakut Buddhist University**, 4 (1), 62-81. (In Thai)
- Charoensin-o-larn, C. (2017). **Development discourse**. Bangkok: Vipasa. (In Thai)
- Charoenwong, S., & Chanrueang, T. (2020). **Philosophy in film**. Bangkok: Ploi. (In Thai)
- Dejatr, S. (2012). **Ka Bot Pri or Phee Boon: The History of the People’s Struggle Against State Power over the Land of Siam**. Bangkok: Gypsy Group.
- Fairclough, N. (1995). **Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language**. London: Longman.
- Hinwiman, S. (2002). **TV dramas: The story of “slaps and kisses” and “husbands and wives” in soap operas**. in **Entertainment media: The power of nonsense**. Bangkok: All About Print. (In Thai)
- Jullapatra, T. (2013). **Pansak Sukhi as a screenwriter and director of stage plays**. <https://www.posttoday.com/lifestyle/258065>. (In Thai)
- Kaencandra, V. & Rawiwan, P. (2022). Political Discourse in Lao Khamhom Short Stories. **Journal of Humanities and Social Sciences University of Phayao**, 10 (1), 181-202. (In Thai)
- Kaewthep, K. (1998). **Media studies using critical theory, concepts and research examples**. Bangkok: Phapphim. (In Thai)
- Kaewthep, K. (1998). **Entertainment media: The power of nonsense**. Bangkok: Phapphim. (In Thai)
- Kanittakul, S. (2021). ‘Cancel or change?’ Transcription from the discussion: **Are volunteer camps still the answer to development?**. <https://thematter.co/social/seminar-university-volunteer-camp/134910>. (In Thai)

- khammek, S. & Promgird, P. (2022). The study of Citizenship through the Political Sociological Perspective. *Journal of Chandrakasemsarn*, 28 (1), 78-92.
- Krajaejun, P. (2020). 'Drugs', a stereotype of hill tribes, reveals the origins of Thai state myths. <https://thestandard.co/hill-tribe-reputation-on-drug-of-thai-government/>. (In Thai)
- Machin, D., & Mayr, A. (2012). **How to do critical discourse analysis**. London: California. Singapore, New Delhi: SAGE.
- Ministry of Education. (2017). **National Education Plan 2017-2036**. Office of the Education Council : OEC. (In Thai)
- Office of The Royal Society. (2011). **Royal Institute Dictionary**. Nanmeebook.
- Samudavanija, C. (1980). **Politic and Administration**. Bangkok: Chulalongkorn University. Faculty of Political Science. (In Thai)
- sanook.com, (2008). **A new history of Thai education and drama**. <https://www.sanook.com/campus/911443>. (In Thai)
- Sibplang, P. (2020). **Stop forcing or cutting: The feelings of students who are confined under authoritarianism in schools**. <https://thematter.co/social/hair-rule-and-authoritarianism-in-school/116163>. (In Thai)
- Sombatpoonsiri, J. (2015). **Laughing at Power: Humor and Nonviolent Protest**. Bangkok: Matichon. (In Thai)
- Sroikudrua, T. (2015). Language and Ideology of Dignity in the Discourse of School Marching Songs in Thailand. *KKU International Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(3), 44-65. (In Thai)
- Sungchai, N. (2009). Thai TV Drama Script Writing: Creation Process and Techniques. *Academic Journal University of the Thai Chamber of Commerce*, 29(3), 139-158. (In Thai)
- Thammachot, T. (2010). **Discourse**. <https://prachatai.com/journal/2010/12/32341>. (In Thai)

- Thepnarintra, P. (2015). **Authoritarianism in the education system**. <https://prachatai.com/journal/2015/08/60993>. (In Thai)
- Thiensawangchai, S. & Noyjarean, N. (2023). Mother: a Reflection of Motherhood Portrays in the Language and Concept of Thai People. **Monk College Na Korn Lampang**, **12** (2), 17-30. (In Thai)
- Van Dijk, T. A. (2003). **Critical Discourse Analysis**. In D. S. D. Tannen and H. Hamilton (Eds.), *Handbook of Discourse Analysis*, (pp. 352-371). Oxford: Blackwell.
- Wongsakham, N. & Pewporchai, P. (2016). Language and Ideology in the “Dern Nah Pra Ted Thai : Thailand Moves Forward” Television program. **Journal of Arts, Ubon Ratchathani University**, **12** (2), 55-81. (In Thai)

